

การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

Proposed Strategies for Developing a School Based Peace Culture Promotion Network

ศศิรัศม์ วีระไวยะ และ ชนิตา รักษ์พลเมือง

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทยและต่างประเทศ ๒) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย ๓) เพื่อนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานสำหรับประเทศไทย

ผลการวิจัยการนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานสำหรับประเทศไทยมี ๑๐ ยุทธศาสตร์ คือ ๑) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการจัดการศึกษาในภาพรวม ๒) ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ ๓) ยุทธศาสตร์การค้นพบ เข้าใจ และเข้าถึงพลังเครือข่าย ๔) ยุทธศาสตร์การจัดการเครือข่าย ๕) ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ๖) ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาพัฒนานักเรียนเพื่อนักเรียน ๗) ยุทธศาสตร์การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานต่างประเทศ ๘) ยุทธศาสตร์การจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ ๙) ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมพลังแกนนำ ๑๐) ยุทธศาสตร์การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์/เครือข่ายความร่วมมือ/สันติวัฒนธรรม/สถานศึกษาเป็นฐาน

Abstract

This study's objectives were: 1) to analyze concepts and processes for developing a school-based peace culture promotion network in Thailand and other countries; 2) to study the state of problems and conditional factors for developing a school-based peace culture promotion network in Thailand; and 3) to propose strategies for developing a school-based peace culture promotion network in Thailand.

Ten strategies for developing a school-based peace culture promotion network in Thailand include: 1) strategies for developing the holistic approach on education; 2) strategies for knowledge management; 3) strategies for finding, understanding and attaining the power of networks; 4) strategies for network management 5) educational strategies for promoting networks; 6) strategies for educational management in students' development; 7) strategies for cooperation between government and international organizations; 8) strategies for establishing centers of the networks; 9) strategies for empowering network leaders; and 10) strategies for communication and public relations.

KEYWORDS: STRATEGIES/NETWORK/PEACE CULTURE/SCHOOL - BASED

บทนำ

กระแสการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและต่อเนื่องในสังคมโลก ก่อให้เกิดการพัฒนาในเชิงวัตถุที่ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาจิตใจที่ส่งผลให้คนไม่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้ ยิ่งสังคมมีการพัฒนาที่ก้าวหน้าและให้ความสำคัญกับเงินและความร่ำรวยทางวัตถุมากขึ้น กลับยิ่งสร้างการแข่งขัน ความเห็นแก่ตัว สร้างความรู้สึกแปลกแยกเป็นอื่น ต่างคนต่างอยู่ และเคยชินกับการใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือเพื่อเอาชนะผู้อื่น ซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น แม้ว่าผู้คนได้รับการสนับสนุนให้มีโอกาสได้เข้ารับการศึกษาที่ทั่วถึงและในระดับที่สูงขึ้นเพื่อสร้างคนที่มีคุณภาพ ตอบสนองต่อการพัฒนาและมีความเท่าเทียมกัน แต่สถานศึกษาหรือโรงเรียนกลับกลายเป็นหนึ่งในสถานที่ผลิตซ้ำของการแข่งขัน การสร้างคนที่มีการแสดงออกที่รุนแรงทั้งความรุนแรงทางตรง เช่น ทางกาย วาจา เชิงโครงสร้าง และความรุนแรงทางวัฒนธรรม แตกต่างจากในอดีตที่มีการพัฒนาในเชิงวัตถุไม่สูงเช่นทุกวันนี้ ผู้คนกลับสามารถอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพาอาศัย เอื้ออาทร มีความ

เคารพซึ่งกันและกัน ใช้กติกาสังคมในการอยู่ร่วมกัน รวมทั้งมีผู้ใหญ่ที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก ขณะที่ในปัจจุบันสิ่งต่างๆ หรือกติกาในการอยู่ร่วมกันข้างต้นกลับลดน้อยลง คุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมลดต่ำลง อีกทั้งนักเรียนที่ใช้ความรุนแรงมีอายุน้อยลงเรื่อยๆ จนถึงระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังจะเห็นได้จากคลิปวิดีโอและภาพข่าวโดยทั่วไป การกำหนดบทลงโทษและกฎหมายเพื่อควบคุมบังคับกลับไม่สามารถทำให้เด็กมีพฤติกรรมเหมาะสมตามกรอบที่ถูกกำหนดไว้เดิม และเกรงกลัวต่อการกระทำรุนแรงในรูปแบบต่างๆ ซึ่งส่วนหนึ่งน่าจะเกิดจากการจัดการศึกษาที่ไม่ฝึกให้คนคิดและเรียนรู้จากสิ่งที่เกิดขึ้นจริง เป็นการเรียนการสอนแต่เพียงในตำรา เรียนเพื่อสอบ และไม่เกิดจากความร่วมมือของทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพที่จะช่วยพัฒนาคนให้รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต และมีจิตใจที่อ่อนโยน เห็นอกเห็นใจผู้อื่น นอกจากการปลูกฝังให้ความรู้ในเชิงวิชาการแล้ว ยังควรจะต้องสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่ดีให้แก่คนในสังคม ให้รู้จักการเรียนรู้

ที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to Live together) เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการผลิตซ้ำ (Reproduction) ทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่วัฒนธรรมเสี่ยงมากยิ่งขึ้น แนวโน้มในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการจัดการศึกษาและการพัฒนาคนแนวใหม่ จึงให้ความสำคัญในประเด็นการเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) การจัดการศึกษาเพื่อสันติ (Peace Education) การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม (Peace Culture) การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ตลอดจนการปลูกฝังในเชิงคุณค่า (Values) คุณธรรม จริยธรรม (Moral) เป็นต้น

ตัวอย่างการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของเป้าหมายในการจัดการศึกษาเช่น ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ (1996) องค์การ UNESCO ได้จัดตั้งคณะกรรมการระหว่างประเทศด้านการศึกษาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑ (International Commission on Education for the Twenty - First Century) ทำการศึกษาและวิเคราะห์วิสัยทัศน์และมุมมองของนักคิดและผู้นำทางการศึกษาจากทั่วโลก และนำเสนอสี่เสาหลักทางการศึกษาว่า การจัดการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จในศตวรรษหน้า จะต้องเป็นการศึกษาให้เกิดการเรียนรู้ ๔ แบบ ซึ่งต้องดำเนินไปตลอดชีวิต ได้แก่ การเรียนเพื่อรู้ (Learning to Know) การเรียนรู้เพื่อที่จะปฏิบัติได้จริง (Learning to Do) การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) และการเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to Be) โดยในส่วนของการเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) ซึ่งกล่าวถึงการจัดการศึกษาที่ต้องมีการวางระบบ ที่ช่วยป้องกันความขัดแย้งหรือขจัดความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ด้วยการปลูกฝังให้ผู้เรียนตระหนักรู้และเข้าใจตนเองและผู้อื่น สามารถจัดการความ

ขัดแย้งและทำงานร่วมกันบนความเคารพและถ้อยทีถ้อยอาศัย บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า การศึกษาเป็นชุมพรทรัพย์ที่สำคัญในการพยายามที่จะแสวงหาอุดมการณ์สันติภาพความเป็นอิสระและความยุติธรรมของสังคมแต่ไม่ใช่ยามหัตถ์จรรยที่สามารถรักษาทุกโรคและสร้างอุดมการณ์ทุกอย่างได้แต่เป็นหนทางหลักหนึ่งที่ส่งเสริมการพัฒนาที่ลุ่มลึกและทำให้คนอยู่กันอย่างกลมกลืน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๑) ซึ่งเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบหลักของผู้เกี่ยวข้องทางการศึกษาในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ข้างต้น ทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาให้คนในสังคมเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) ที่ได้รับความสนใจคือ การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม (Peace Culture/A Culture of Peace) โดยในประเทศไทย มีการให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในระดับนโยบาย โดยระบุสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องลงในแผนการพัฒนาประเทศหลายประการ ดังจะเห็นได้จากเป้าหมายและแนวทางในการจัดการศึกษาตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๔ มาตรา ๖ ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และในมาตรฐานการศึกษาของชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๔) มาตรฐานที่ ๑ ซึ่งกำหนดคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก ที่ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน

อย่างสันติในฐานะพลเมืองในชาติและพลโลก เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความตื่นตัวให้เริ่มปลูกฝังตั้งแต่ยังเป็นเด็กหรือยังอยู่ในสถานศึกษา เพื่อเตรียมการพัฒนาคนรุ่นใหม่ที่จะเติบโตและมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต โดยปรับเปลี่ยนจากการพัฒนาในเชิงการสร้างสมรรถนะในการแข่งขัน และความรอบรู้ทางวิชาการ มาสู่การพัฒนาผู้เรียนที่มีความมั่นคงด้านจิตใจ มีสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) ด้วยการยอมรับความแตกต่างและสามารถอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างหรือความขัดแย้งเหล่านั้นได้ สู่การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ มีสันติภาพภายนอกหรือสันติภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal Peace) ในชุมชนที่กว้างขึ้น และส่งผลให้สังคมโดยรวมมีสันติวัฒนธรรมในที่สุด ในขณะที่ระดับปฏิบัติในสถานศึกษากลับพบว่า มีข้อมูลจากงานวิจัยหลายชิ้นรวมทั้งข้อมูลเชิงประจักษ์ต่างๆ ที่แสดงให้เห็นว่านักเรียนไม่เกิดการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันหรือมีสันติวัฒนธรรมได้ดีเท่าที่ควร ซึ่งเป็นผลมาจากการจัดการเรียนการสอนที่ไม่สอดคล้องหรือไม่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างแท้จริง และนโยบายที่ภาครัฐกำหนดขึ้นเป็นเพียงทฤษฎี ที่มีมาตรการและกลยุทธ์ที่ไม่ชัดเจน ไม่มีการดำเนินงานที่แท้จริง ไม่ต่อเนื่องขาดความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหลายไม่ทราบหรือตระหนักว่าตนเองเป็นผู้เกี่ยวข้องที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันให้เกิดในเด็ก และการไม่มีต้นแบบที่ดี

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความพยายามในการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษาหลายลักษณะ เช่น การศึกษา

วิจัย การกำหนดมาตรการทางกฎหมายการจัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงการกำหนดนโยบายและการดำเนินโครงการการอบรมให้ความรู้ต่างๆ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมทั้งในลักษณะการกระทำโดยความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานแบบแยกส่วน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ซึ่งจากการสำรวจเบื้องต้น พบว่า ความพยายามในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมข้างต้น ส่วนใหญ่จะบรรลุเป้าหมายในการปฏิบัติระดับโครงการ แต่เมื่อวาระการดำเนินโครงการต่างๆ ล้นสุดลง ความร่วมมือหรือความพยายามในการผลักดันให้มีการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมต่างๆ ก็หยุดลงเช่นกัน ไม่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ใช้ศักยภาพของเด็กไม่เต็มที่ ขาดการประเมินผลการดำเนินโครงการและการประชาสัมพันธ์ที่เป็นระบบ มักเป็นการดำเนินงานแบบแยกส่วน ขาดเจ้าภาพและการมองภาพใหญ่ ขาดการกำหนดยุทธศาสตร์หรือการวางแผนงาน ขาดเครือข่ายความร่วมมือที่ก่อให้เกิดผลที่ยั่งยืนในการปฏิบัติ ตลอดจนขาดการกำหนดมาตรการที่ให้ความสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในระยะยาว ทำให้กระบวนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมตกเป็นภาระและความรับผิดชอบหลักของสถานศึกษาเพียงอย่างเดียวซึ่งทำให้การดำเนินงานในระยะต่อๆ มาส่วนใหญ่ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

จากหลักการและเหตุผลที่ได้ยกมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน โดยการวิเคราะห์แนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้

สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทยและต่างประเทศ ศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ ในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานใน ประเทศไทย และนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้าง เครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานสำหรับประเทศไทย โดยมุ่งศึกษาในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้น พื้นฐาน และให้ความสำคัญกับการนำเสนอแนว ทางสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมโดยมีสถานศึกษาเป็นศูนย์กลาง ของการดำเนินงาน ที่จะนำไปสู่การสร้างผู้เรียน มีการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม (Learning to Live together) อันจะนำพาประเทศไทย มุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” (Green and Happiness Society) ได้ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดและกระบวนการ สร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานใน ประเทศไทยและต่างประเทศ

๒. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไข ความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา เป็นฐานในประเทศไทย

๓. เพื่อนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่าย ความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้ สถานศึกษาเป็นฐานสำหรับประเทศไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่าย ความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบในการวิจัย ซึ่ง ประกอบด้วยแนวคิดสำคัญ ได้แก่

๑) กระบวนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรม ๒ ระดับ คือ ระดับสันติภาพ ภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) และสันติภาพภายนอกหรือสันติภาพ ระหว่างบุคคล (Interpersonal Peace) ใน ๓ กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการป้องกัน กระบวนการแก้ไข และกระบวนการเยียวยาฟื้นฟู

๒) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริม สร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ให้ความสำคัญกับเครือข่ายความร่วมมือของ หน่วยงาน และกลุ่มบุคคลที่มีการดำเนินงาน เชื่อมโยงและเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีสถานศึกษาเป็น ศูนย์กลางของการดำเนินงาน มีแนวคิดในการ สร้างเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย

๒.๑ การจัดรูปแบบของเครือข่าย เช่น การเชื่อมโยงเครือข่ายแนวราบ/แนวดิ่ง/ผสม ลักษณะความสัมพันธ์แบบเป็นทางการ/ไม่เป็น ทางการ บทบาทของแกนนำและสมาชิกเครือข่าย เป็นต้น

๒.๒ องค์ประกอบของเครือข่าย เช่น ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง สถาบันทาง ศาสนา ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ

๒.๓ วิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เช่น การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพ และการวิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จทั้งภายในและภายนอก

๓) ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ของ จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มัด (George Herbert Mead) ในเรื่อง การสวมบทบาท (role – taking) ร่วมกับ ทฤษฎีเครือข่ายสังคม (Social Network Theory) ของ Richard Emerson เพื่อใช้เป็นแนวคิดในการทำความเข้าใจองค์ประกอบเครือข่าย และสัญลักษณ์หรือปฏิสัมพันธ์ที่ส่งต่อกัน ในการดำเนินงานลักษณะเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในช่วงเวลาที่ผ่านมา โดยตีความจากองค์ประกอบของเครือข่ายในฐานะตัวผู้กระทำ (actors/nodes) ที่มีปฏิสัมพันธ์ (relations/ties) ที่สมาชิกเครือข่ายสร้างขึ้นและแสดงกันตามบทบาทของตน ซึ่งส่งผลถึงผลคงอยู่และประสิทธิภาพของความร่วมมือภายในเครือข่าย โดยมีสถานศึกษาเป็นศูนย์กลางความร่วมมือ

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวิธีดำเนินการวิจัย ๒ ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาสภาพ ปัญหา แนวคิด และกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานประกอบด้วย

๑.๑ การวิจัยเอกสารในและต่างประเทศ เพื่อศึกษาสภาพปัญหา แนวทาง กระบวนการ และเครือข่ายความร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา

เป็นฐานด้วยการถอดบทเรียนและประสบการณ์จากเอกสารในและต่างประเทศ เช่น นโยบาย ยุทธศาสตร์ พระราชบัญญัติ ระเบียบหรือกฎหมาย กฎกระทรวง และมาตรการที่เกี่ยวข้อง หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน และโครงการดำเนินงานต่างๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รายงานสถิติ และสภาพการใช้ความรุนแรงระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระบวนการและเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของในและต่างประเทศ จากข่าว บทความ รายงานการประชุม รายงานการวิจัย และเว็บไซต์ต่างๆ เช่น National Center for Education Statistics U.S. Department of Education (<http://www.nces.ed.gov>), Conflict Resolution Education (www.creducation.org), National School Safety Center (<http://www.nssc1.org>), International Network on Conflict Resolution Education and Peace Education: INCREPE (www.disputeresolution.ohio.gov/creworld.htm) เอกสารหลักสูตรการศึกษาเพื่อสันติภาพ (Peace Education) การแก้ปัญหาความขัดแย้ง (CRE) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) การพัฒนาทักษะชีวิต และการป้องกันการรังแก เป็นต้น ตลอดจนเอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศ ได้แก่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.)

สถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง กระทรวงยุติธรรม กองบัญชาการตำรวจนครบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

๑.๒ การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความหลากหลายในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม หรือการเสริมสร้างสันติภาพ ๑ คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดทำนโยบายการศึกษาระดับชาติ ๑ คน ผู้รับผิดชอบการจัดทำนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษาและการแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชน จำนวน ๗ คนจาก ๗ หน่วยงานและผู้ปฏิบัติการหรือกำหนดนโยบายทางสังคมระดับชาติ จำนวน ๑ คนรวมทั้งสิ้น ๑๐ คน โดยการใช้แบบเจาะจง (Purposive Sampling) แล้วทำการถอดคำบันทึกเสียงและวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

๑.๓ การศึกษาภาคสนาม (Field study) เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีแบบเจาะลึกเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสภาพการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตเมืองและนอกเขตเมืองที่ได้จากการเสนอชื่อโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๒ ใน ๓ เห็นชอบและคัดเลือกเพื่อเป็นพื้นที่ในการศึกษา จำนวน ๔ แห่ง ประกอบด้วย สถานศึกษาที่เคยมีการใช้ความรุนแรงของนักเรียนและได้ผ่านกระบวนการแก้ปัญหาจนไม่พบปัญหาอีกในปัจจุบันตาม

การรับรู้ของสังคม จำนวน ๒ แห่ง เป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตเมือง ๑ แห่งและนอกเขตเมือง ๑ แห่ง และสถานศึกษายังคงมีการใช้ความรุนแรงของนักเรียนตามการรับรู้ของสังคมและกำลังอยู่ในกระบวนการเพื่อแก้ปัญหาจำนวน ๒ แห่ง เป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตเมือง ๑ แห่งและนอกเขตเมือง ๑ แห่ง โดยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากผู้ที่เกี่ยวข้องในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน แบบเจาะจงด้วยเทคนิควิธี snowball โดยให้ผู้เกี่ยวข้องเสนอชื่อผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้แทนนักเรียน ผู้แทนชุมชน และผู้ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของนักเรียน โดยไม่กำหนดจำนวนผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย ให้เป็นไปตามความสมัครใจ และในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความขัดข้องในการเข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อยผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแทน เพื่อศึกษาแนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน และสภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการจริงในสถานศึกษาที่เป็นกรณีศึกษาจำนวน ๔ แห่ง เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานต่อไป

ขั้นตอนที่ ๒ การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานโดยการประมวลผลการศึกษาในขั้นตอนที่ ๑ มาวิเคราะห์

ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม (SWOT Analysis) ของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน และกำหนดมาตรการรวมทั้งแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย จัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนนักเรียน ผู้แทนครอบครัว และผู้แทนชุมชน เพื่อพิจารณาขอความเห็นชอบร่างยุทธศาสตร์ ปรับปรุง แก้ไข และนำเสนอยุทธศาสตร์ฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ต้องคำนึงถึง ๓ ประเด็นหลัก ได้แก่

๑. การตอบคำถามในประเด็นต่อไปนี้

๑.๑ ใคร (เครือข่ายความร่วมมือ) ผลการวิจัยเพื่อตอบคำถามว่าใครที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือองค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน พบว่าสถานศึกษา และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการดังกล่าวแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ๆ โดยพิจารณาจากพื้นที่ในการปฏิบัติงานเป็นฐาน (Area – Based Network) ประกอบด้วย เครือข่ายความร่วมมือที่อยู่ภายในสถานศึกษา เช่น ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง และเครือข่ายภายนอกสถานศึกษา เช่น ชุมชน สถาบันทางศาสนา และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ ตำรวจ ผู้เชี่ยวชาญ นักจิตวิทยา เป็นต้น ซึ่งการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

ต้องให้ความสำคัญกับศักยภาพของสมาชิกเครือข่ายแต่ละกลุ่มเป็นหลัก โดยมีข้อสังเกตว่า ในกรณีที่โรงเรียนมีเครือข่ายภายนอกที่มีศักยภาพและความพร้อมมากกว่าเครือข่ายภายในสถานศึกษา สถานศึกษาควรส่งเสริมให้เครือข่ายความร่วมมือภายนอกเข้ามามีบทบาทในการเป็นเครือข่ายหลักหรือเครือข่ายนำในการดำเนินการ โดยมีเครือข่ายภายในสถานศึกษาซึ่งมีศักยภาพและความพร้อมน้อยกว่าเป็นเครือข่ายสนับสนุน ในทางกลับกัน หากโรงเรียนตั้งอยู่ในบริบทสังคมที่มีเครือข่ายภายนอกสถานศึกษามีศักยภาพ และความพร้อมน้อยกว่าเครือข่ายภายใน โรงเรียนควรส่งเสริมเครือข่ายภายในโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนที่มีศักยภาพเป็นแกนนำเครือข่ายและรับผิดชอบการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของโรงเรียนได้ และขยายเครือข่ายความร่วมมือออกสู่ภายนอกสถานศึกษาและให้ความสำคัญกับการสร้างผู้เรียนให้เป็นแกนนำเครือข่ายความร่วมมือและเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดและทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยมีผู้บริหารครู และผู้ปกครองเป็นที่ปรึกษา

๑.๒ ทำอะไร (การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม) การคัดเลือกประเด็นหรือสาระสำคัญในการสร้างเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ที่เครือข่ายความร่วมมือต้องมีความเข้าใจตรงกันเพื่อกำหนดให้เป็นเป้าหมายและกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในการดำเนินงาน อาทิ หน้าที่ในการให้ความรู้การแลกเปลี่ยนทรัพยากร และการจัดกิจกรรม เพื่อสร้างให้ผู้เรียนเป็นผู้มีคุณธรรม คิดบวก เข้าใจในธรรมชาติของความขัดแย้ง มีภูมิคุ้มกันความรุนแรงที่แฝงมากับสื่อประเภทต่างๆ มีทักษะการคิดวิเคราะห์ มีทักษะชีวิต ทักษะการสื่อสาร และทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ย เป็นต้น

โดยการแลกเปลี่ยนและสนับสนุนทรัพยากร เช่น งบประมาณในการดำเนินงาน การร่วมเป็นวิทยากร เพื่อให้ความรู้ หรือเป็นผู้ร่วมปฏิบัติ ฯลฯ ใน กิจกรรมต่างๆ เช่น การอบรมให้ความรู้ การจัด พื้นที่หรือเวทีสร้างสรรค์เพื่อให้นักเรียนได้แสดง และพัฒนาความสามารถที่แตกต่างกันตาม ศักยภาพ การจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเสริม สร้างสันติวัฒนธรรมต่างๆ เป็นต้น

๑.๓ อย่างไร (การสร้างเครือข่ายความร่วมมือโดยมีสถานศึกษาเป็นฐาน) สถานศึกษา จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนแสวงหา แนวทางที่จะทำให้สมาชิกเครือข่ายความร่วมมือ ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาเข้ามามี ส่วนร่วมในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้ สถานศึกษา ควรเริ่มจากการทำความเข้าใจสภาพ ปัญหา บริบทของสถานศึกษา และศักยภาพในการ ให้ความร่วมมือของเครือข่ายที่แท้จริง เพื่อกำหนด บทบาทหน้าที่ที่แกนนำและสมาชิกเครือข่ายอื่นๆ โดยผลการวิจัย พบว่า เครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา เป็นฐานที่มีการดำเนินงานในและต่างประเทศ จะใช้การสร้างเครือข่ายแนวราบและเครือข่าย แบบผสมเพื่อสร้างความทัศนคติและความ สัมพันธ์ที่เท่าเทียมและมีความใกล้ชิดไว้วางใจ โดยสนับสนุนให้ผู้บริหารและนักเรียนเป็นแกนนำ เครือข่ายเพื่อเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ที่มีประสิทธิภาพ โดยสถานศึกษาสามารถ เชื่อมโยงสมาชิกเครือข่ายให้มีการทำงานร่วมกัน โดยใช้กิจกรรม เช่น การประชุมชี้แจงทำความเข้าใจ การสร้างข้อตกลงทั้งแบบเป็นทางการและ ไม่เป็นทางการ การจัดกิจกรรมร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และติดตามประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะ กิจกรรมการเสริมแรงให้รางวัล

และการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

๒. ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้าง เครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ประกอบด้วย ปัจจัย เงื่อนไขภายในสถานศึกษา ได้แก่ แกนนำเครือข่าย ซึ่งมีความสำคัญเป็นอันดับแรก ความรู้ ความเข้าใจ บทบาทการมีส่วนร่วม และความ สัมพันธ์ของสมาชิกเครือข่ายช่องทางการสื่อสาร และผู้ประสานงานเครือข่าย และปัจจัยเงื่อนไข ภายนอก ได้แก่ นโยบายและการสนับสนุน จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การรับรู้บทบาทหน้าที่ ความร่วมมือ และความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่าย ภายในและภายนอกสถานศึกษา ที่จะส่งผล ให้เครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติ วัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานประสบผล สำเร็จ

๓. ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้ สถานศึกษาเป็นฐาน จากการวิเคราะห์ข้อมูลจาก ผลการวิจัยและปัจจัยเงื่อนไขข้างต้น ประกอบด้วย ๑๐ ยุทธศาสตร์ ได้แก่

๓.๑ ยุทธศาสตร์การพัฒนาการจัดการ ศึกษาในภาพรวม เพื่อให้เกิดการวิเคราะห์และ ทบทวนการจัดการศึกษาที่มีอยู่เดิม และปรับ กระบวนทัศน์ในการจัดการศึกษาโดยปรับเปลี่ยน จากการจัดการศึกษาที่พัฒนาในเชิงวิชาการที่เน้น เพิ่มสมรรถนะในการแข่งขัน สร้างความเป็นอื่น ไปสู่การจัดการศึกษาที่เสริมสร้างให้นักเรียนมี สันติวัฒนธรรม สามารถเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันใน สังคมได้

๓.๒ ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ เพื่อรวบรวม วิเคราะห์ และจัดระบบความรู้ในการ

เสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ที่ส่งผลถึงนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาให้สามารถบรรลุเป้าหมายในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เกิดการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้มีคุณภาพและมีผลสัมฤทธิ์ที่ยั่งยืน และพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีสันติวัฒนธรรม

๓.๓ ยุทธศาสตร์การค้นพบ เข้าใจ และเข้าถึงพลังเครือข่าย เพื่อให้สมาชิกเครือข่ายและผู้เกี่ยวข้องทำความเข้าใจสภาพปัญหา และศักยภาพของเครือข่ายความร่วมมือ และสามารถเข้าถึงเครือข่ายในสภาพความเป็นจริงซึ่งจะแตกต่างกันออกไปในบริบทที่ต่างกันการรู้จักและเข้าใจถึงองค์ประกอบ ข้อจำกัด และศักยภาพของเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่อย่างแท้จริงจะช่วยให้การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเกิดความสำเร็จและคุ้มค่า

๓.๔ ยุทธศาสตร์การจัดการเครือข่าย เพื่อให้เกิดการสร้างข้อตกลง มอบหมายความรับผิดชอบ บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ ให้เกิดการใช้และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมร่วมกันที่เหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๓.๕ ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อคัดเลือก และสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่สมาชิกเครือข่าย โดยการจัดสรรองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทสังคม และศักยภาพของเครือข่าย ตลอดจนถ่ายทอดประสบการณ์และการเรียนรู้ที่จำเป็นในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานให้แก่ นักเรียน ผู้บริหาร ครู

ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีเป้าหมายเดียวกันในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่นักเรียน

๓.๖ ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาพัฒนา นักเรียนเพื่อนักเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนสามารถค้นพบ และพัฒนาศักยภาพของตนเอง มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเจรจาไกล่เกลี่ย และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รวมทั้งมีบทบาทในการเป็นผู้ริเริ่ม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในฐานะแกนนำและสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง เป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน บนพื้นฐานความเข้าใจบริบทของปัญหาและการนำเสนอแนวคิดเพื่อแก้ปัญหาที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

๓.๗ ยุทธศาสตร์การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานต่างประเทศ เพื่อให้เกิดพลังและเอกภาพในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ใช้ประโยชน์และแบ่งปันฐานข้อมูล องค์ความรู้ ทรัพยากร ประสบการณ์ และผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

๓.๘ ยุทธศาสตร์การจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อให้เกิดศูนย์กลางการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่มีอย่างหลากหลาย ช่วยให้เกิดพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา การบูรณาการแนวทางการดำเนินงาน และการติดตามผล ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดฐานข้อมูลกลางและคลังความรู้ด้านการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่ง่ายต่อการเข้าถึง ลดความ

เข้าช้อน และเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาและผู้สนใจ

๓.๙ ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมพลังแกนนำ เพื่อสร้างและพัฒนาให้แกนนำเครือข่ายซึ่งมีบทบาทสำคัญที่สุดในการสร้างให้เครือข่ายความร่วมมือมีศักยภาพและมีความคล่องตัวในการทำงานมากขึ้น ซึ่งช่วยส่งเสริมให้สามารถใช้แกนนำเครือข่ายความร่วมมือที่มีความรู้ความเข้าใจ ได้รับการยอมรับ มีความตระหนักและกระตือรือร้น อย่างเต็มศักยภาพ ส่งผลต่อการเกิดความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรม ประสพผลสำเร็จและมีความสัมพันธ์ที่ดีภายในเครือข่าย

๔) ยุทธศาสตร์การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในวงกว้าง ทั้งเพื่อการรณรงค์ ให้สร้างความรู้ความตระหนัก ปลุกฝังทัศนคติและคุณลักษณะที่ดี สร้างและขยายเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสมาชิกเครือข่ายต่างๆ และรายงานผลการติดตามความก้าวหน้านำเสนอตัวอย่างและผลความสำเร็จในการดำเนินงาน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจอภิปรายผลส่วนหนึ่ง ดังนี้

๑) การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม

การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษาที่ผ่านมาก่อเกิดจากการจัดการศึกษา (Socialization) เพื่อสร้างให้ผู้เรียนมีสันติภาพทั้งในระดับสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) คือ เป็นบุคคลที่ไม่เฝ้าหาความรุนแรง มีจิตใจสงบ (Peace of Mind) หรือเป็นคนดีมีคุณธรรม รู้จักดำเนินชีวิต

อย่างมีคุณธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา รู้จักและเข้าใจตนเอง คิดบวกอดทนอดกลั้น ตระหนักและยอมรับความแตกต่าง รู้และเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น รักความเท่าเทียมและความยุติธรรม ฯลฯ และสันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace) คือ ไม่ใช้ความรุนแรงในการดำเนินชีวิตและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น อาทิ การมีทักษะในการสื่อสารและจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี รู้จักปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยหลักสันติภาพ มีความเอื้ออาทรและความร่วมมือต่อกัน ฯลฯ ควบคู่กันไป ในลักษณะสอดแทรกอยู่ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระต่างๆ เช่น การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ การฝึกการทำงานเป็นทีม การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและการสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ต่างๆ เป็นต้น แต่ผลการดำเนินงานข้างต้นยังไม่สามารถสร้างผู้เรียนที่มีสันติวัฒนธรรม และสามารถอยู่ร่วมกันได้ผลดีเท่าที่ควร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องกันระหว่างการตีความพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง การทะเลาะวิวาท ที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbol) ของนักเรียน ความเข้าใจและแนวทางจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่ผ่านมา ซึ่ง จอร์จ เฮร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead) (วารุณี ฐิริสินสิทธิ์, ๒๕๓๕) กล่าวว่าสัญลักษณ์ร่วม (Common Symbols) เป็นวิธีเดียวที่มนุษย์จะปฏิสัมพันธ์กันได้ ดังนั้นสมาชิกจึงต้องรู้จักความหมายของสัญลักษณ์ที่ไปสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งทำให้ทราบความหมายและความตั้งใจของผู้อื่นและสามารถตอบสนองการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างดี

ดังนั้นสิ่งสำคัญที่จำเป็นต้องเพิ่มเติมในการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม

ที่มีประสิทธิภาพอีก ๓ ประการนอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอนด้วยเนื้อหาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม การจัดกิจกรรม และการจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมและเอื้อต่อการเรียนรู้ที่เสริมสร้างสันติวัฒนธรรมแล้ว ส่วนที่เพิ่มเติมประการแรก ได้แก่ การให้ความสำคัญในการทำความเข้าใจเหตุที่แท้จริงของพฤติกรรมหรือปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อทำความเข้าใจให้ตรงกัน ให้เกิดการจัดการศึกษาที่สามารถป้องกันและแก้ปัญหาได้อย่างตรงจุด ประการที่ ๒ มีการวิเคราะห์เนื้อหาสาระในการจัดการศึกษาในภาพรวมเพื่อเลือกใช้ที่ช่วยส่งเสริมหรือตัดเนื้อหาในส่วนที่เป็นอุปสรรคต่อการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้เกิดสัมฤทธิ์ผล และปรับเนื้อหาสาระและลดเป้าหมายเพื่อการแข่งขันไปสู่การสร้างให้ผู้เรียนเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันประการสุดท้าย การเป็นต้นแบบหรือตัวแบบที่ดีของบุคคลที่มีอิทธิพลหรือมีบทบาทต่อการแสดงและพฤติกรรมของนักเรียน เช่น ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง เป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่สร้างตัวตน (Self) จากการเรียนรู้จากผู้อื่นทั้งบุคคลสำคัญอื่น (Significant Others) และบุคคลอื่นทั่วไป (Generalized Others) เป็นต้น เพื่อให้เกิดการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่มีความสอดคล้องกันในการจัดการศึกษาและการดำเนินชีวิต

๒) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานให้บรรลุผลสำเร็จ สถานศึกษาโดยผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครองจำเป็นต้องมีความเข้าใจ

สภาพปัญหา บริบทของโรงเรียน และศักยภาพของเครือข่ายในมุมมองของคนใน ซึ่งทำให้เข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาบุคคลที่เกี่ยวข้อง จุดเด่นและข้อจำกัดในการดำเนินงาน สอดคล้องกับ ญูชรี คำชาย (๒๕๕๓) ที่กล่าวว่าในภาคปฏิบัติโรงเรียนมีการสร้างเครือข่ายตามขั้นตอนเริ่มจากการสำรวจเครือข่าย เพื่อพิจารณาว่าจะมีองค์กรใดบ้างที่มีศักยภาพที่จะทำงานร่วมกับเราเพื่อดำเนินการจนบรรลุเป้าหมาย ซึ่งความเข้าใจสภาพปัญหา บริบทของโรงเรียน และศักยภาพของเครือข่ายจะช่วยให้สถานศึกษาทราบสาเหตุปัญหาที่แท้จริง รู้จักและเข้าใจถึงความพร้อมของเครือข่ายแต่ละกลุ่มที่แท้จริง และความเป็นไปได้ในการดำเนินงาน เป็นผู้ทำหน้าที่ขัดเกลา (Socialization Agent) ที่มีประสิทธิภาพซึ่งจะส่งผลถึงการกำหนดรูปแบบ องค์ประกอบ และบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายซึ่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (๒๕๕๔) กล่าวว่า เป็นเครือข่ายที่ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานและมีความสัมพันธ์ที่ดีในเครือข่ายที่สุด โดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในสถานศึกษา เช่น ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง และเครือข่ายภายนอกสถานศึกษา เช่น ชุมชน สถาบันทางศาสนา และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ ตำรวจ ผู้เชี่ยวชาญ นักจิตวิทยา เป็นต้นต้องพิจารณาจากสภาพปัญหา บริบทของโรงเรียน และศักยภาพของเครือข่ายเป็นสำคัญ โดยสามารถใช้เครือข่ายกลุ่มหนึ่งเป็นเครือข่ายนำและใช้อีกกลุ่มเป็นเครือข่ายเสริมหรือใช้พร้อมกันได้ และปัจจัยเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้การสร้างเครือข่ายความร่วมมือบรรลุวัตถุประสงค์คือการมีแกนนำเครือข่ายที่เข้มแข็ง ซึ่ง Sobahle (อ้างถึงในสำนักงานเลขาธิการ

สภาการศึกษา, ๒๕๕๔) กล่าวว่าในแต่ละเครือข่ายจะมีบุคคลศูนย์กลางที่เรียกว่า node ของเครือข่ายซึ่งอาจเกิดจากแต่งตั้งและเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเพื่อเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) นอกจากนั้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ให้บรรลุผลสำเร็จจะต้องมีสมาชิกเครือข่ายที่ทำหน้าที่ผู้ประสานงานที่ได้รับการยอมรับ

นอกจากนั้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยหรือสมาชิกเครือข่าย ได้แก่ คน กลุ่ม และองค์กร สอดคล้องกับ Kaduchin (อ้างถึงในสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๔) ที่ให้ความหมายว่าเครือข่ายสังคม เป็นเซตของความสัมพันธ์หนึ่งชุด เครือข่าย ๑ เครือข่าย

ประกอบด้วยเซตของหน่วยซึ่งในทางคณิตศาสตร์เรียกว่า Nodes ซึ่ง Wasserman and Faust (1994) เรียกว่า actors ในการเลือกมีความสัมพันธ์กันนั้นหน่วยที่ถูกเลือก เรียกว่า alters ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยต่างๆ เชื่อมโยงกันด้วยเส้น (Ties) ซึ่งแสดงถึงการไหลของสารจากหน่วยหนึ่งไปยังอีกหน่วยหนึ่งหรือสารของต่างฝ่ายต่างไหลเข้าหากัน ในงานวิจัยนี้ ส่วนที่ไหลเข้าหากันในเครือข่ายนอกจากองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ (Relations) ในเชิงวัตถุแล้ว ยังปรากฏให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในเครือข่ายในลักษณะการแลกเปลี่ยนทางความรู้สึกซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะของความชื่นชม และยอมรับ ในขณะที่ผู้บริหารก็ให้ความรู้สึกมั่นคง จริ่งใจ ตั้งใจในการดำเนินงานแก่เครือข่าย เป็นต้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- บุญศรี คำชาย. (๒๕๕๓). *แนวทางการพัฒนาความฉลาดทางสภาวะของเด็ก เยาวชน และครอบครัวด้วยพลังเครือข่ายการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานการพิมพ์.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (๒๕๕๑). *การเรียนรู้: ชุมทรัพย์ในตน*. กรุงเทพมหานคร: ครูสภาลาดพร้าว.
- เลขาธิการสภาการศึกษา. สำนักงาน. (๒๕๕๔). *การสร้างเครือข่ายสังคมเพื่อขับเคลื่อนนวัตกรรม การพัฒนาองค์กรการศึกษา: บทเรียนภาคสนามจากโครงการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม การเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรทางการศึกษาด้วยการจัดการความรู้*. กรุงเทพมหานคร: อีเลฟเว่นสตาร์ อินเทอร์เน็ต.
- วารุณี ภูริสินสิทธิ์. (๒๕๓๕). *แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา ตอน ชาร์ลส์ ฮอร์ตตัน คูลีย์ และ ยอร์จ เฮอริเบิร์ต มัด*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

- Wasserman, S., & Faust, K. (1994). *Social network analysis: Methods and applications*. Cambridge: Cambridge University Press.

ผู้เขียน

ดร. ศศิรัศม์ วีระไวยะ นักวิชาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐ อีเมล: sasirat21@gmail.com

รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รักษ์พลเมือง คณบดีและอาจารย์ประจำสาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๓๐ อีเมล: chanita.r@chula.ac.th

หมายเหตุ: บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา พัฒนศึกษา ภาควิชา นโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก “ทุน ๙๐ ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช